

ВІДГУК

на дисертацію Топольник Яни Володимирівни

«Система інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

Сучасне суспільство початку третього тисячоліття характеризується стрімкими змінами, які стосуються всіх сфер його діяльності й існування, зокрема освітньої сфери як основоположної компоненти формування світогляду особистості. Запровадження інформаційно-комунікаційних (ІК) технологій суттєво змінюють вимоги до професійної підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, зокрема магістрів та докторів філософії. На часі є формування професійно компетентних фахівців, які вільно використовують інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) під час проведення наукових та науково-педагогічних досліджень. Нині потрібні науковці, котрі володіють, окрім високих професійних якостей, такими властивостями як: здатність до управлінської діяльності, встановлення ділових контактів, компетентність; високим рівнем культури, а також схильністю до індивідуальної творчості, й, що особливо важливо, вмінням працювати в сучасному інформаційному середовищі.

Реформування системи вищої освіти під впливом суттєвих суспільних інновацій, активне розроблення електронних освітніх і наукових ресурсів для вищої педагогічної школи та відсутність ґрунтовних наукових розвідок щодо теорії й практики навчання майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти застосовувати ІКТ під час науково-дослідницької діяльності з метою ефективної наукової комунікації, професійного саморозвитку й самоосвіти обумовлює актуальність проблеми, яку досліджує Я. В. Топольник.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і практики початкової освіти Донбаського державного педагогічного університету як складова дослідження комплексної наукової

теми «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти», а також у межах реалізації комплексної наукової програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки вищої школи того ж ЗВО «Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі».

Структура та зміст дослідження демонструють логічність, системність, результативність та самостійність наукового пошуку Я. В. Топольник. Автором розкрито стан розробленості обраної проблеми, окреслено суперечності, кваліфіковано сформовано науковий апарат і концепцію дисертації, чітко викладено наукову новизну, теоретичне та практичне значення проведеного дослідження, подано відомості щодо особистого внеску та апробації результатів дисертаційної роботи.

Мета дослідження полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності системи ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти.

Позитивне враження справляє концептуальна цілісність дослідження, що охоплює теоретичні, методологічні та практичні аспекти. Не викликає заперечень і загальна логіка побудови дисертації: від розгляду теоретичних основ досліджуваного процесу – до розкриття сутності й результатів експериментальної апробації авторської системи ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти.

Тактика дослідження ґрунтується на ключових методологічних підходах сучасної педагогічної науки. У роботі використано значний діапазон методів наукового пошуку та опрацювання результатів дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження полягає насамперед у обґрунтуванні розробці системи ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти, а їх практичне значення – у розробці методичного забезпечення означеної системи.

Основні положення, результати й висновки дисертаційної роботи можуть бути використані для організації і проведення наукових досліджень здобувачів ступенів вищої освіти «магістр» і «доктор філософії» в педагогічних ЗВО, науковцями для подальшого обґрунтування теоретичних і

методичних засад ІК-підтримки науково-дослідницької діяльності; для створення нових навчальних засобів для вищої школи та впровадження їх у практику підготовки магістрів освіти та докторів філософії в галузі педагогічних наук, у самоосвітній діяльності здобувачів вищої освіти.

Структура дисертації відповідає меті та завданням дослідження, складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що складається з 568 найменувань, свідчить про глибоке вивчення автором українських та зарубіжних публікацій, а також змістовних наукових Інтернет-ресурсів, присвячених предмету дослідження. Наприкінці роботи наведено додатки.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, представлено концепцію, завдання, гіпотезу, розкрито методологічні та теоретичні засади, схарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення здобутих результатів, наведено дані щодо апробації й упровадження матеріалів дисертаційної роботи. Аналіз наукового апарату дає змогу зробити позитивний висновок щодо методологічної обґрунтованості, виваженості та органічного взаємозв'язку всіх основних категорій дослідження.

Проведений у першому розділі аналіз наукових джерел дозволив автору означити поняття єдиного інформаційно-освітнього простору сучасної освіти як продукту глобалізації освіти, інтегроване мережеве середовище, сформоване в межах інфраструктури кожного ЗВО, що стає основою побудови цілісної системи ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти.

У другому розділі визначено поняття ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти та ІК-компетентності майбутніх магістрів та докторів філософії. Автор виокремлює основні засоби ІК-підтримки наукових досліджень, серед яких розглянуто: хмарні технології, соціальні мережі, відкритий доступ до наукових та навчальних матеріалів у мережі Інтернет.

Я. В. Топольник зазначає, що науково-дослідницький компонент ІК-компетентності здобувачів 2 та 3 рівнів вищої освіти в галузі освіти є ключовим об'єктом вивчення в дослідженні, оскільки саме він відображає вплив ІК-підтримки наукової діяльності майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти й відбиває особливості їхньої науково-дослідницької діяльності з використанням засобів ІКІ та, відповідно, до загальної структури компетентності, охоплює знання, уміння, навички, ціннісні ставлення та особистісні якості науковця.

Уміння й навички, які забезпечують сформованість науково-дослідницького компонента ІК-компетентності майбутніх магістрів та докторів філософії галузі освіти, дисертант згруповує як: процедурно-технологічні, комунікативні та творчі, пов'язані з розробленням власної електронної освітньо-наукової продукції.

У третьому розділі дисертації представлено систему ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти як множину взаємопов'язаних компонентів (концептуально-цільовий, змістово-процесуальний, оцінно-рефлексивний), об'єднаних спільною метою формування ІК-компетентності майбутніх освітян, зокрема її науково-дослідницького компонента.

Концептуально-цільовий компонент системи утворено сукупністю та взаємодією мети й завдань експериментального дослідження, методологічних засад використання ІКТ у науково-дослідницькій діяльності майбутніх педагогів-науковців, принципів організації цього процесу.

Змістово-процесуальний компонент вміщує такі складники: визначення та структурування ІК-компетентності здобувачів вищої освіти ступенів «магістр» та «доктор філософії» в галузі освіти; засоби ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх педагогів-науковців; методи застосування ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти; етапи організації процесу підготовки майбутніх науковців до ефективного використання ІКТ у науково-дослідницькій діяльності.

Оцінно-рефлексивний компонент системи складається з критеріїв та показників оцінювання науково-дослідницького компонента ІК-компетентності майбутніх науковців, рівнів розвитку цього педагогічного феномену та результативного підсумку ефективності пропонованої системи.

У четвертому розділі висвітлено структуру, зміст і принципи побудови навчально-методичного комплексу спецкурсу «Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічних дослідженнях», дистанційного курсу, який забезпечує опрацювання матеріалів спецкурсу та дозволяє повною мірою реалізувати принципи змішаного навчання майбутніх науковців. Розкрито можливості використання хмарних технологій та засобів унаочнення матеріалів педагогічного дослідження.

У п'ятому розділі описано організацію, перебіг й аналіз результатів експериментальної роботи з проблеми дослідження; подано інформацію щодо діагностування сформованості науково-дослідницького компонента ІК-компетентності майбутніх магістрів та докторів філософії, на підставі чого зроблено висновок про головні чинники, що забезпечують ефективну ІК-підтримку наукових досліджень майбутніх науковців.

Загальні висновки дослідження відповідають поставленим завданням та свідчать про досягнення визначеної мети. Висновки до кожного розділу дисертаційної роботи ґрунтовні та узагальнюють основні наукові результати дослідження автора.

Загальний огляд дослідження надає можливість стверджувати, що у його ході дисертантом було розв'язано всі поставлені завдання і одержано нові результати. В основному тексті дисертації та додатках до неї відображено хід, зміст, опрацювання і наслідки проведеного дослідження, наведено висновки за результатами кожного з його етапів. Достовірність та обґрунтованість висновків забезпечується методологічною обґрунтованістю методик дослідження та їх адекватність досліджуваним аспектам проблеми, опорою на досягнення сучасної теорії та методики використання ІКТ в освіті, дидактики, педагогічної психології, позитивними результатами експериментальної роботи.

За матеріалами дослідження опубліковано достатню кількість робіт, серед яких необхідна кількість статей у провідних наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, у яких викладено ключові положення дисертації.

У цілому автореферат дисертації відображає її основні положення; обсяг основного тексту знаходиться у необхідних межах. Хід та результати дисертаційного дослідження обговорювалися на значній кількості заходів різного рівня, що надає можливість зробити висновок про достатній рівень її апробації.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Я. В. Топольник, відзначаючи її актуальність, ґрунтовність, висловимо деякі зауваження та побажання стосовно подання результатів дослідження в дисертації та авторефераті:

1. У другому розділі дисертації ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти розглядається як використання засобів ІКТ на всіх етапах теоретичного й емпіричного наукового пошуку з метою сприяння формуванню їх ІК-компетентності для забезпечення ефективної науково-дослідницької діяльності. У той же час поняття ІК-компетентності дисертант визначає більш широко, включаючи до нього і навички використання ІКТ у побутовому спілкуванні. За такого підходу ІК-компетентність фактично стає ключовою, у той час як в контексті дослідження вона є скоріше професійно-особистісною. Це підкреслює і сам дисертант, приділяючи головну увагу науково-дослідницькому компоненту ІК-компетентності майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти.

2. Не можна погодитись із авторською пропозицією щодо редукції цифрової культури до ІК-компетентності та тим більш їх синонімії. Незважаючи на те, що використовувані дисертантом для обґрунтування цієї позиції зарубіжні джерела є достатньо новими, змістовно вони не відображають тенденцій розвитку теорії та методики використання ІКТ в освіті останніх десятиріч, знову і знову орієнтуючи підготовку фахівців на

сучасний варіант «комп'ютерної грамотності» – біхевіористично-технократичне оволодіння певним набором засобів ІКТ замість системного підходу, за якого засоби виникають як знаряддя інформаційної діяльності людей у суспільстві. Широко послуговуючись поняттям ІК-компетентностей, аналізовані Я. В. Топольник автори найчастіше ставлять за мету їх формування у середовищі ЗВО, забуваючи про те, що сама необхідність її формування, відображена у цілях навчання, є суспільно зумовленою, а зміст ІК-компетентностей відображає стан розвитку суспільства, його готовність використовувати інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій. Таким чином, об'єктивно існує метакомпетентність, результатом формування якої є різні ІКТ-компетентності, і це – інформаційна (цифрова) культура. Особливістю цієї метакомпетентності є: а) динамічність – інформаційна культура відображає як поточний стан розвитку інформаційного суспільства, так й тенденції його розвитку, у той час як ІК-компетентності – лише поточний стан; б) надпредметність – інформаційна культура формується у метagaluzі знань «Інформатика», у той час як ІКТ-компетентності є предметними; в) визначальність – інформаційна культура є основою життєдіяльності у соціумі на будь-якому рівні розвитку ІКТ.

3. Розроблена система інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів наук у галузі освіти автором визначається як відкрита, і саме різні виміри відкритості та мобільності неодноразово згадуються у роботі. На жаль, ключова складова методичного забезпечення системи – дистанційний курс «Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічних дослідженнях», розміщений у системі дистанційного навчання ДДПУ – є недоступною ані в режимі гостьового доступу для попереднього перегляду, ані для самореєстрації, що унеможлиблює її незалежну оцінку.

4. У оформленні дисертації є порушення ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення» щодо оформлення таблиць, джерел, нумерації додатків та ін., а у тексті – синтаксичні та стилістичні огріхи.

Наведені зауваження та побажання не зменшують наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів дослідження та його високу оцінку в цілому.

ВИСНОВОК

Детальний аналіз змісту дисертації, автореферату і публікацій здобувача дає усі підстави вважати дисертацію «Система інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти» самостійним завершеним науковим дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, направлені на розв'язання проблеми ІК-підтримки наукових досліджень здобувачів вищої освіти другого та третього рівнів.

Дисертація виконана згідно чинних вимог ДАК МОН України до докторських дисертацій відповідно до профілю спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 у Державному закладі «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016), що дає підстави для присудження Топольник Яні Володимирівні наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інформатики та
прикладної математики
Криворізького державного
педагогічного університету

